

Vastaus kirjalliseen kysymykseen sähköisiin palveluihin tunnistaumisesta

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimitannut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Satu Hassin /vihr näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 683/2020 vp:a

Miten hallitus aikoo edistää niiden henkilöiden vahvan tunnistautumisen verkkotunnusten hankkimista, joilla ei ole henkilökorttia tai passia ja joille niiden hankkiminen on terveydellisistä tai muista syistä kohtuuttoman hankalaa ja

miten hallitus aikoo varmistaa, että välttämättömien palvelujen digitalisoituminen ei tee niistä saavuttamattomia osalle ihmisistä?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Henkilöllisyystodistuksen myöntäminen kansalaiselle identiteetin todentamiseen on julkisen vallan ydintehtäviä. Henkilöllisyystodistusta myönnettäessä on tärkeää, että henkilö tunnistetaan oikein, sillä myöhemmin virheen havaitseminen ja korjaaminen on erittäin vaikeaa. Kansanedustajan kirjallinen kysymys kiinnittää huomiota siihen, että viranmaisten sähköisissä palveluissa voidaan asioinnin yhteydessä edellyttää toimenpiteen vahvistamiseksi vahvaa sähköistä tunnistamista. Laissa vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä luottamuspalveluista (617/2009) säädetään, miten tunnistusvälineen rekisteröinnin yhteydessä henkilön tulee todistaa henkilöllisyytensä. Todistaminen tulee tehdä henkilökohtaisesti tai sähköisesti. Henkilöllisyyden osoittaminen voi perustua viranomaisen myöntämään henkilöllisyyttä osoittavaan asiakirjaan tai laissa tarkoitettuun vahvaan sähköiseen tunnistusvälineeseen. Jos tunnistusvälineen hakijalla ei ole passia, henkilökorttia tai voimassaolevaa vahvan sähköisen tunnistusvälinettä uuden tunnistusvälineen hakemukseen liittyvän ensitunnistamisen tekee poliisi.

Sähköisessä ympäristössä luotettava tunnistautuminen on ollut pääasiassa yksityisten palveluntarjoajien, erityisesti pankkien, tarjoamien tunnistusvälineiden varassa. Nämäkin tunnisteet perustuvat viranomaisen tekemään henkilön tunnistukseen ja sitä kautta myönnettyyn viralliseen henkilöllisyysasiakirjaan. Hakijan ensimmäisen tunnistamisen merkitys on digitaalisessa toimintaympäristössä yhtä olennaista kuin fyysisen henkilöllisyysasiakirjan kohdalla. Tunnistuksen myöntäjän tulee varmistua, että myönnetty tunniste on myönnetty oikealle henkilölle niin fyysisessä kuin digitaalisessa toimintaympäristössä.

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 683/2020 vp

Kansalaiset ovat voineet hyödyntää samaa tunnistusvälinettä sekä pankkiasioinnissa, että virastojen sähköisissä palveluissa. Niille, jotka eivät ole saaneet pankkitunnisteita tai eivät ole kyenneet niitä käyttämään, ovat vaihtoehdot toistaiseksi olleet joko teleoperaattorien asiakkailleen myöntämässä mobiilivarmenteessa tai Digi- ja väestöviraston sirullisessa henkilökortissa. Pankkitunnisteen saamisesta osana peruspankkipalveluja on säädetty laissa luottolaitostoiminnasta (1054/2016) 6§:ssä, 6a§:ssä sekä 6b§:ssä. Talletuspankin on perusmaksutiliä, siihen liittyviä maksupalveluita ja sähköisen tunnistamisen palveluita tarjotessaan kohdeltava kaikkia asiakkaita yhdenvertaisesti ja syrjimättömästi. Asiakkaalla tarkoitetaan luonnollista henkilöä, joka toimii pääasiallisesti sellaisessa tarkoituksessa, joka ei kuulu hänen elinkeino- tai ammattitoimintaansa. Talletuspankki saa kieltäytyä perusmaksutilin avaamisesta ja perusmaksutiliin liittyvien maksupalveluiden tarjoamisesta vain rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetusta laista (444/2017) tai eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä annetusta laista (659/1967) johtuvasta syystä.

Osana hallitusohjelman toimeenpanoa valtiovarainministeriö on valmistellut yhteistyössä sisäministeriön kanssa digitaalisen henkilöllisyyden hanke-ehdotusta. Hankevalmistelussa Digi- ja väestövirasto yhdessä Poliisihallituksen kanssa ovat selvittäneet, miten Suomeen olisi mahdollista synnyttää passin ja henkilökortin rinnalle uusi sähköisessä maailmassa toimiva henkilöllisyystodistus. Hankkeessa tullaan määrittelemään, millaisin menettelyin digitaalinen henkilöllisyystodistus on mahdollista kansalaisille myöntää. Digitaalista henkilöllisyystodistusta voisi tulevaisuudessa käyttää henkilöllisyyden, henkilötietojen osoittamiseen, erilaisten viranomaislupien esittämiseen sekä fyysisessä asiointitilanteessa, että sähköisessä asiointitilanteessa. Valtiovarainministeriö kartoittaa parhaillaan olemassa olevaa lainsäädäntöä ja arvioi oikeudellisia reunaehdoita, jotka vaikuttavat digitaalisen henkilöllisyyden ja sähköisen tunnistamisen toimintakenttään. Työn tuloksena kehitettävä ratkaisu toimisi oletusarvoisesti älylaitteissa ja mobiililaitteissa, mutta samanaikaisesti valmisteltaisiin vastaava menetelmä niille, jotka eivät omista tai käytä älylaitteita.

Digitaalisuus tarjoaa julkisissa palveluissa ilmeisiä etuja mahdollistaen ajasta ja paikasta riippumattoman asioinnin matalla kynnyksellä sekä merkittävää tehostumista asioiden käsittelyssä. Koska myös yksityiset palvelut ovat vauhdilla siirtyneet sähköiseen maailmaan, on perusteltua, että julkinen valta tarjoaa tukea ja pyrkii edistämään kansalaisten edellytyksiä sähköisten palveluiden käyttämiseen.

Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (306/2019) tuli voimaan 1.4.2019, jolla toimeenpantiin julkisen sektorin elinten verkkosivustoja koskeva saavutettavuusdirektiivi. Siinä säädetään julkisen sektorin digitaalisten palvelujen toteuttamiseen liittyvistä saavutettavuusvaatimuksista, jotta digitaaliset palvelut olisivat mahdollisimman hyvin kaikkien käyttäjäryhmien käytettävissä erilaisilla päätelaitteilla ja apuvälineillä. Saavutettavasti toteutettu digitaalinen palvelu lisää kaikkien käyttäjien mahdollisuutta asioida digitaalisissa kanavissa. Viranomaisten tarjoamien sähköisten palveluiden osalta digipalvelulaissa säädetiin, että viranomainen voi vaatia digitaalisessa palvelussa käyttäjältä sähköistä tunnistamista vain, jos se on tarpeen palvelun tai sen tietosisältöön liittyvien käyttöoikeuksien varmistamiseksi tai palvelussa tehtävään toimeen liittyvien oikeusvaikutusten vuoksi.

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 683/2020 vp

Saavutettavuussääntelyn lisäksi yhdenvertaisista asiointimahdollisuuksista säädetään yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 15§:ssä. Sen mukaan viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoriutua työtehtävistä ja edetä työuralla. Passin sisällöstä säädetään passilain (671/2006) 5§:ssä sekä 5a§:ssä. Passiin merkitään hakijan sukunimi, etunimet, sukupuoli, henkilötunnus, kansalaisuus, syntymäkotikunta, passin myöntämispäivä ja viimeinen voimassaolopäivä, passin myöntänyt viranomainen ja passin numero sekä passinhaltijan kasvokuva ja nimikirjoitus. Passilain 6 a§:ssä säädetään, että hakijalta ei oteta sormenjälkiä, jos niitä ei saada iän taikka vamman, sairauden, fyysisen esteen tai muun vastaavan syyn vuoksi. Hakijan on pyydyttävä esitettävä luotettava selvitys syystä, joka estää sormenjälkien ottamisen, sekä arvio syyn kestosta. Henkilökortin sisällöstä säädetään henkilökorttilain (663/2016) 4§:ssä ja 5§:ssä. Henkilökorttiin merkitään kortinhaltijan sukunimi, etunimet, sukupuoli ja henkilötunnus, henkilökortin myöntämispäivä ja viimeinen voimassaolopäivä, henkilökortin myöntänyt viranomainen, kortin numero ja Suomen kansalaisten osalta tieto kansalaisuudesta sekä kortinhaltijan valokuva ja nimikirjoitus. Kasvokuva on välttämätön passin ja myös henkilökortin saamiseksi. Valokuvan passia tai henkilökorttia varten voi ottaa myös muualla kuin valokuvausliikkeessä, eikä kuvan ottajalle ole säädetty erityisiä kelpoisuusvaatimuksia, ainoastaan kuvan tekniset vaatimukset on säädetty. Kuvan voi ottaa siis esimerkiksi hakijan perheen jäsen, sukulainen tai asiamies.

Palveluiden sähköistymisestä johtuva käyntiasioinnin määrän voimakas lasku ja resurssien rajallisuus asettaa haasteita nykyisten käyntiasiointimahdollisuuksien ylläpitämiselle. Jotta käyntiasiointi kyetään jatkossa mahdollistamaan kaikille kansalaisille tarvetta vastaavasti, on asiointipalveluiden toteuttamistapoja kehitettävä joustavammiksi ja tehokkaammiksi.

Valtiovarainministeriössä on tämän vuoksi valmisteltu mallia julkisen hallinnon viranomaisten yhteisten palvelupisteiden muodostamasta palvelupisteverkostosta. Yhteisen valtakunnallisen palvelupisteverkon suunnittelulla pyritään asiakkaan kannalta nykyistä parempaan kokonaispalveluun ja palveluketjujen saumattomuuteen. Näin mahdollistettaisiin tarpeita vastaava mahdollisuus viranomaisasiointiin erityisesti niille, joilla ei ole mahdollisuutta asioida digitaalisessa kanavassa. Valtionhallinnon palvelutuottajien palvelupisteitä yhdistämällä, rakentamalla yhteisiä asiakaspalvelupisteitä kuntien kanssa ja tarkastelemalla palveluverkkoa kokonaisuutena on mahdollista turvata käyntiasioinnin kattava saavutettavuus ja kehittää nykyistä palvelutasoa. Samalla voidaan myös saavuttaa kustannussäästöjä. Tulevaisuuden käyntiasioinnissa tulevat yhdistymään monialainen palvelu, digituki ja käsittelevän viranomaisen kanssa etäyhteyden yli asiointi lähimmästä palvelupisteestä käsin.

Samaan aikaan edistetään myös monin keinoin sitä, että sähköiset palvelut olisivat mahdollisimman monelle myös tosiasiallisesti käytettävissä. Digitaalisten palvelujen saavutettavuuden edistäminen sekä sähköisten palveluiden käyttämisen tuen kehittäminen on kirjattu Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelmaan. Digitaalisten palveluiden saavutettavuutta sekä digituen kehittämistä viedään eteenpäin valtiovarainministeriössä käynnistetyssä digitalisaation edistämishelmassa vuosille 2020-2023 (JTS 2021-2023: 28.70.06).

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 683/2020 vp

Digitaalisten palveluiden saavutettavuudella tarkoitetaan sitä, että verkkosivut ja mobiilisovellukset sisältöineen ovat sellaisia, että kuka tahansa voi niitä käyttää ja ymmärtää mitä niissä sanotaan. Helppokäyttöisyyden ja ymmärrettävyyden lisäksi saavutettavuus tarkoittaa myös esimerkiksi sitä, että digitaalisessa palvelussa on mahdollisuus suurentaa kirjasinkokoa ja riittävät kontrastit, mikä tukee esimerkiksi muun muassa ikääntyneiden henkilöiden asiointia. Julkisen palvelun saavutettavuuden vaatimuksista säädetään laissa digitaalisten palveluiden tarjoamisesta. 23.9.2020 lähtien viranomaisten verkkosivustojen tulee olla saavutettavat.

Palvelujen siirtyessä digitaaliseen kanavaan tulee varmistaa niiden käyttöön riittävä tuki. Sähköisten palveluiden käyttämisen tuen, eli digituen, valtakunnallisen kehittämisen tavoitteena on turvata tuen saatavuus koko Suomessa kaikkien niiden henkilöiden auttamiseksi, jotka eivät itse osaa tai kykene täysimääräisesti käyttämään digitaalisia palveluita. Tavoitteena on varmistaa kansalaisille yhdenvertaiset mahdollisuudet asioida viranomaisten palveluissa sähköisesti. Digituen valtakunnallisen kehittämisen tavoitteena on toisaalta tarjota mahdollisuus avustettuun sähköiseen asiointiin, ja myös madaltaa digitaalisten palveluiden käytön omaksumisen kynnystä. Myös näin voidaan ennaltaehkäistä digitaalista syrjäytymistä.

Digituen toimintamalli muodostuu Digi- ja väestötietoviraston (DVV), maakuntien liittojen digituen koordinaatiohankkeiden ja digitukea paikallisesti tarjoavien toimijoiden yhteistyöstä. Digitukea mallissa antavat paikallisesti esimerkiksi kirjastot, järjestöt, opistot, erilaiset hankkeet, yhteisöt, kunnat ja yritykset. DVV:n tehtäviin digituen valtakunnallisena kehittäjänä kuuluu tarjota digituen järjestäjille erilaisia tukimuotoja, tuottaa ja koota tietoa ja käytännön materiaaleja digituesta sekä tarjota niiden avulla tukea maakunnille ja digituen paikallisille tarjoajille sekä kehittää digituen toimintatapoja. Digituen alueellisesta koordinaatiosta vastaavat valtionavustusrahoituksella tällä hetkellä maakuntien liitot. Alueellisen koordinaation tehtävänä on digituen laadun, kattavuuden, tarjonnan ja viestinnän kehittäminen siten, että digituki vastaa alueen tarpeeseen ja on digituen tarvitsijan helposti löydettävissä.

Helsingissä 13.10.2020

Kuntaministeri Sirpa Paatero